

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Р.М. Дзундзи «Особистість українського хорового диригента кінця XIX – початку XXI ст. в контексті проблем ідентичності»,
що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 034 – Культурологія

Дисертація Романа Михайловича присвячена важливому сегменту української культури – хоровому мистецтву з його могутнім культуротворчим потенціалом, що формує національну ідентичність. Як синтез народних традицій та професійної творчості, колективних та індивідуальних творчих зусиль цей феномен є своєрідним барометром, який чутливо реагує на зміни в соціокультурній сфері та духовно-психологічному кліматі епохи.

Магістральним напрямком дослідження є концептуалізація феномену особистості українського хорового диригента в контексті проблеми ідентичності. Інтерес до цієї проблематики детермінований загальною кризою української ідентичності (як групової, так і особистісної) у пострадянські часи, що відбувається на тлі ентропійних процесів у соціумі. Ключовим питанням роботи є оптимізація процесу формування самоідентифікації, соціалізації та інкультурації хорового диригента як одного з провідних модераторів української ідентичності та оновлення національної культури. Масштаб поставлених задач обумовив вивчення проблеми у хронотопі в контексті міждисциплінарного підходу в ракурсі сучасних культурологічних парадигм, що дозволило дисертанту вийти за межі вузько-онтологічного осмислення феномену.

Авторський концепт базується на парадигмі щодо моделі ідентичності українського хорового диригента як конструкта, що містить національну, регіональну, культурну, соціальну та професійну складові. Це детермінувало архітектуру дисертаційної роботи. Основна частина дисертації містить такі структурні елементи: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

У вступі обґрунтована актуальність теми дисертації, визначені мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано теоретико-методологічні засади та методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, а також особистий внесок здобувача.

У першому розділі «Ідентичність як об'єкт методологічної рефлексії» проаналізовано ступінь розроблення проблеми, визначені методологія та алгоритм дослідження, конкретизовано понятійний апарат за темою дисертації.

Постановка дисертаційної проблеми фокусує увагу на питаннях соціалізації й соціальної ідентифікації хорового диригента, на механізмах його самоідентифікації як процесу самоототожнення з соціумом та певною музичною спільнотою. У цьому ракурсі інтерес викликає підрозділ 1.3 «Проблема ідентичності в історії соціально-філософської та культурологічної думки», в якому в хронотопі аналізується змістове поле феномена *ідентичність*, що містить широкий спектр моделей: культурну, релігійну, етнічну, національну, регіональну, соціальну, професійну та ін. У межах концепту дисертант виокремлює два взаємодіючих рівня ідентичності – індивідуальний (особистісний) та груповий (колективний): аналізується культурологічна думка щодо самоідентифікації особистості в контексті проблеми *Іншого* та механізми формування її творчого *Я*. Це створює теоретико-методологічний базис для дослідження ідентичності особистості українського хорового диригента.

Концептуально важливим є другий розділ дисертації «Соціокультурна ідентифікація особистості українського хорового диригента кінця XIX – початку XXI століть». У фокусі аналізу – український хоровий диригент як *соціокультурний суб'єкт*, задачею якого є сприяння відтворенню українського соціуму як стійкої цілісності, підтримка рівня соціальної консолідації суспільства на підставі національних цінностей, традицій та звичаїв.

У дисертації визначено алгоритм та механізми формування самоідентифікації хорового диригента в процесі його соціалізації та інтеграції в українське суспільство. Шляхом транспонування феномену особистості на матрицю українського соціуму, дисертант осмислює процес усвідомлення

хоровим диригентом свого *Я* і своєї тотожності з українською соціокультурною спільнотою взагалі та конкретним хоровим колективом зокрема. Автор інтерпретує розвиток особистості диригента в хронотопі – як безперервний пошук свого *Я*, детермінований динамікою українського соціуму, в контексті єдності трьох часових вимірів – минулого, сьогодення й майбутнього. Увага акцентується на гетерогенності українського суспільства в просторі через особливості історичного розвитку західних та східних регіонів України, таким чином підкреслюється регіональна варіативність ідентичності диригента.

За авторською концепцією, разом з інкультурацією та соціалізацією відбувається формування професійної ідентичності хорового диригента: засвоюється досвід колективу, з життєво-змістовими орієнтирами якого він пов'язує свою ділову активність. Комунікативним шляхом диригент сприймає цінності, вектори діяльності, моделі поведінки цієї спільноти, що трансформуються в світоглядні та моральні принципи, які складають основу його духовної та практичної діяльності й визначають місце у соціокультурному просторі.

У межах концепту аналізується дихотомія «особистісна ідентичність диригента»–«групова ідентичність хорового колективу», їх психологічне співвіднесення та взаємовідносини. В результаті автор доходить висновку: по-перше, в основі дихотомії лежить принцип колективності й спільності цілепокладання; по-друге, вектор розвитку групової ідентичності хорового колективу обумовлений соціокультурною та професійною ідентичністю особистості диригента. Інваріантним ядром, що забезпечує мультистійкість і спадкоємність українських хорових традицій, за автором, є народна музична спадщина. Однак, автор не заперечує, а, навпаки, логічно припускає варіативність творчих пошуків та запровадження реформістсько-інноваційних підходів у розвитку національної хорового мистецтва зі зміною соціокультурних парадигм у суспільстві.

Завершує дисертаційну роботу третій розділ **«Культуротворча місія хорового диригента у формуванні та збереженні української національної**

ідентичності»: простежується трансформація ідентичності хорового диригента в хронотопі та його роль у формуванні та збереженні національної ідентичності. За концептом, між процесом самоідентифікації диригента та соціумом, з яким він себе ідентифікує, існує двобічний зв'язок. З одного боку, диригент є виразником колективного й індивідуального культурного досвіду в системі соціального кодування, з іншого – модератором формування національної ідентичності.

У дисертації вводиться періодизація розвитку ідентичності диригента кінця XIX – початку XXI ст., що диференціюється на дорадянський, радянський та пострадянський етапи. В основі періодизації лежить парадигма щодо варіативності процесу ідентифікації особистості через соціокультурні колізії та регіональні особливості хорової культури. Досліджуючи феномен ідентичності у просторі та часі, дисертант відзначає поступову зміну вектора цілепокладання диригента – від розвитку та збереження надбань хорового мистецтва попередніх століть (дорадянський період) до сприйняття його як інструмента підприємницької діяльності у XXI ст., що, на думку автора, нерідко призводить до «втрати культурної спадковості на користь культурної новизни» (дис., с.199). Це актуалізує проблему розробки теоретичних основ збереження та ретрансляції українського хорового мистецтва як важливого модератора формування української національної ідентичності.

Позитивно оцінюючи працю Р.М. Дзундзи, відзначу загальне враження від дисертації: автор надзвичайно активно звертається до цитування авторитетних науковців, однак це не додає новизни дослідженню, а, навпаки, часто затуляє, розмиває його власні думки.

1. У підрозділі 1.3. «Проблеми ідентичності в історії соціально-філософської та культурологічної думки» дисертант здійснює докладний аналіз інтерпретацій ключових для дисертації термінів *«ідентичність»*, *«самоідентичність»*, *«самоідентифікація»*, що набули культурологічної рефлексії як соціокультурні феномени. Вважаю доцільним саме у цьому розділі розкрити авторське бачення даних феноменів, обґрунтувати і визначити поняття щодо авторської моделі ідентичності особистості хорового диригента.

2. На мій погляд, потребують пояснення, такі тези як:

- 1) «Спілкування диригента з членами колективу розширює його інституалізацію до її цілісної ознаки, цей процес збільшує його схеми типізації соціального порядку загалом» (дис., с. 94);
- 2) «Інституалізація буває цілісною (в рамках цілого суспільства) або фрагментарною (частина суспільства, спільнота або соціальна група), що дозволяє створити успішну комунікацію у випадку, коли люди в рамках своїх соціальних груп належать до схожої релевантної системи, мають подібні погляди» (дис., с. 94- 95).

3. У додатках дисертант наводить цікаві результати соціологічного опитування відомих диригентів. На жаль, ці матеріали не були проаналізовані та узагальнені. Верифікація авторської концепції результатами інтерв'ю, безумовно, могла б надати переконливість авторським теоретичним розробкам.

Однак ці зауваження не руйнують загального позитивного враження від дисертації. Особливо підкреслю актуальність обраної теми в умовах українських реалій. Чітка структура роботи, логіка викладання матеріалу, вільне володіння літературною українською мовою дозволили Роману Михайловичу розкрити складні процеси, що відбуваються в українському суспільстві кінця XIX-початку XXI ст. Авторські публікації та автореферат повно відбивають основний зміст дисертації, а її ідеї оприлюднені на наукових конференціях.

Спираючись на вищезазначене, з урахуванням наукової новизни обстоюваних у роботі наукових положень, теоретичної та практичної значущості досягнутих у ній результатів, можна стверджувати, що дисертація «Особистість українського хорового диригента кінця XIX – початку XXI ст. в контексті проблем ідентичності» має завершений, цілісний, авторський характер і відповідає вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 року № 167, а її автор –

Дзундза Роман Михайлович заслуговує на присудження ступня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки за спеціальністю 034 – Культурологія.

Офіційний опонент:

доктор культурології, професор,

завідувач кафедри культурології

та інформаційних комунікацій

Національної академії керівних кадрів

культури та мистецтв

П.Е. Герчанівська

